Թիւ 33

ԺԱՄԱԳԻՐՔ

1689

ԹՈՒՂԹՔ՝ 213։ — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 9·5 × 7։ — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ 6·5 × 4։ — ՏՈՂՔ՝ 14։ — ԹԷՐԹՔ՝ նշաձեւուած ժԸ. ասորոշ թղթերով։ — ՆԻՒԹ՝ մագաղաթ նուրբ։ — ԿԱԶՄ՝ տախտակ վրան դրոշմազարդուած կաշիով, փականճիները չկան։ — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ ընդհանուր լաւ, բացի մի քանի թղթերէ սեւցած, նմանապէս թղթեր ինկած։ — ԳԻՐ՝ բոլորգիր։ — ԶԱՐԴԱԳԻՐՔ՝ կարեւոր բաժանումներու եւ ազօթքներու սկզբնատառերը, միջակ բաներ։ — ԽՈՐԱԳԻՐՔ՝ սեւագիր։ — ԽՈՐԱՆՔ՝ Թղ. 5ա. գուեաւոր, պարզ։ — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ Թղ. 21, 50բ, 57բ, 63բ, 76ա, 140ա, 156բ, 164բ կրկնագոյն հասարակ բաներ։ — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ Թղ. 5ա, 8բ, 21ա, 50բ, 57բ, 63բ, 69բ, 76ա, 97ա, 135ա, 140ա, 143բ, 152բ, 156բ, 157ա, 164բ, 177ա եւն, գունաւոր եւ պարզ։ — ՆԿԱՐՔ՝ Թղ. 4բ Ճահաճայ մը մօրուսաւոր, եկեղեցական զգեստով եւ ձեռքերուն մէջ գիրք մը, գունաւոր, միջակ բան մը։ — ԴԱՏԱՐԿ՝ Թղ. 1ա—3բ, 210ա—213բ։ Թղ. 1բ, Ճան մը տող գրուքիւն, շարական։ — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌՃԻ + ԺԸ։ — ԳՐԻՉ՝ Ղազար Երէց Ակնեցի։ — ԾԱՂԿՈՂ ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ՝ գրիչը։ — ՏԵՂԻ՝ Ակն (՞)։ — ՏԻՐ՝ գրիչը։ — ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Թղ. 56բ։ — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ՝ Թղ. 3ա կայ՝ Cod. arm. 33. իսկ Թղ. 2բ. գնդասեղով հաստատուած է պցիտոմս մը վրան տպուած՝ Duke of Kent։

Մատեանս է ժամագիրք եւ Պատարագամատոյց։

1. Թղ. 4ա։ «*Կարգաւորութիւն հասարակաց աղաւթից եկեղեցեաց Հայաստանեայց, որ կատարի ի մէջ պիշերի ի դէմս Հարց Աստուծոյ արարեալ Լուսաւորչին Գրիգորի եւ Սահակայ Հայրապետին եւ Մեսրոպայ վարդապետին եւ Գիւտայ եւ Յոհաննու Մանդակունւոյ Հայրապետացն մեր եւ այլոց վարդապետաց ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ աւրհնեալ յաւիտեանս ամէն*»։

Թղ. 5ա։ «*Տէր, եթէ դշրմունս իմ բանան, բերան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս քո*»։ — Թղ. 21ա։ *Առաւօտեան*։ — Թղ. 50ա։ *Աւրհնաբար*։ — Թղ. 57ա։ *Ճաշու ժամք*։ — Թղ. 140ա։ *Երեկոյեան*։ — Թղ. 152բ։ *Աւրհնութիւն մարմնաւոր սեղանոյ*։ — Թղ. 156ա։ *Խաղաղական*։ — Թղ. 164ա։ *Հանգըստեան* (Թղ. 167ա. կայ «*Ընկալ քաղցրութեամբ*», մինչ «*Որպի Աստուծոյ չկայ, ինչպէս խաղաղականին մէջ ալ՝ «Նայեա(ց) սիրով» եւ «Ի քէն հայցեմք» չկան*)։ *Սաղմոսները սրբ. չեն գրուած, այլ միայն սկիզբները նշանակուած*։

2. Թղ. 76ա։ *Ս. Պատարագ* (*պատարագութիւն՝ Որ գղեցեալ ես գլոյս եւն*).

Թղ. 97ա կայ «*Պատարագամատոյց զոր արարեալ է սրբոյն Ներսիսի Աղեքսանդրու հայրապետին։ Տէր Աստուած զօրութեանց եւ արարիչ ամենայն լինելութեանց*» եւն։ — Թղ. 112բ։ «*Եւ ապա ի ձախակողմն սեղանոյն քարոզէ սարկաւագն ձեւով ազօթից։ Զոր մի ոք մատցածին կարծելով չըլլեսցէ, զի մեծին Յոսրովուէ ասացեալ զառաջնոյ աւրինակացն։ Գոհութիւն եւ փառաբանութիւն մատուցանեմք Քեզ, Տէր Աստուած մեր*»։ — Թղ. 133ա։ «*Այլ ազօթք, որ ասի նախ քան զճաշակել խորհրդոյն ի բանիցն Թուխտայի Առաքելոյն։ Մարմին քո անապական լիցի ի կեանս*» եւն։ — Թղ. 135ա։ «*Տեառն Ներսէսի Լամբրոնացւոյ ասացեալ խրատք եւ սահման վերապրեալ գործոց։ Քանզի բազում ինչ եղեալ բան հրահանգութեան*» (*Թերի*)։

Թղ. 172ա (*յետ Հանդստեան ժամու*) «*Նախապրաւիչն խրատական յաղագս ազօթից, զոր արարեալ է Տեառն Ներսէսի եզբօր Գրիգորիսի Հայոց վերապետին։ Ազօթք հասարակաց քրիստոնէից մեծաց եւ փոքունց, արանց եւ կանանց*»։ — Թղ. 177ա։ «*Հաւատով խոստովանիմ*»։ — Թղ. 186ա։ *Խոստովանութիւն մեղաց*։ — Թղ. 190ա։ «*Եռամեծի եւ քաջ վարդապետի Մխիթարայ Գօշի... ասացեալ զաղօթս ի ժամ սուրբ պատարագին։ Տէր Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս բան Հաւր եւ կերպարան կենդանի...*»։ — Թղ. 203բ։ «*Ամենակալ եւ ամենահնամ Աստուած ամենայնի օրհնեալ, որ ամենայնի կս եւ ամենեցուն անհաս եւ բովանդակեալ պահես զամենայն անվանդ...*». *կը ձեայ թերի. ինչպէս եւ դուցէ գլխաւոր յիշատակարութիւնը լինկած. թուղթ կը պակսի։*

ՑԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

1. Թղ. 56բ։ *գրչէն*. «*Զթախանձեալս եղբայր հոգով յիշեա եւ զողորմին լիով սրբոյ ասա։ Զեռս իմ փոխ եւ ի հոգ դառնայ, գիրս յիշատակ առ ձեզ ձեայ. Թվին Ռճի եւ ԺԸ յարաբարձրի։ Ես Ղազար Երէցս Ակնեցի յիշման առնեմք գրիչս գրի*»։

2. Թղ. 22ա։ *վարի լուսանցքին վրայ «Աստուած, քաւեա գիս զմեղաւորս»։*

(*Վերջ*) Հ. Հ. ՈՍԿԵԱՆ

Հ. ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԲԱՐՈՅԵԱՆ

Վիեննական Մխիթարեան Միաբանութեան Կ. Պոլսոյ վանահայր մեծաւորը՝ Հ. ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԲԱՐՈՅԵԱՆ ընթացիկ տարւոյս Հոկտ. 10ին Բոսփորի ափերէն՝ վերադարձի քաղցր յոյսերով եւ անկեղծ մաղթանքներով՝ կը մեկնի Բէյրութ – Հափմիէ նոյն Միաբանութեան երկրորդական վարժարանին յարկին տակ կազդուրուելու։ Սակայն նին չարկին տակ կազդուրուելու։ Սակայն նին չարկին տակ կազդուրուելու։ Սակայն հաւիւ քանի մը օր անցած՝ Հոկտ. 18ի գիշերը՝ սրտի անակնկալ տագնապ կ'ունենայ — արեան բարձր ճնշումով։ Մահուան վտանգին առջեւ՝ մանագէտ բժիշկին նեբարկումներն անդօր կը մնան դիմքը փրկելու։ Եկեղեցւոյ Ս. Խորհուրդներով զօրացած՝ կը կնքէ իր արդիւնալից կեանքը՝ ջրջապատուած եղբայրակիցներէ։ Մահուան բօթը խոր սուգով կը համակէ, ոչ միայն իր սիրելի Միաբանութիւնը, այլ առանձնապէս Կ. Պոլսոյ իր միաբանակիցներն ու Միխիթարեան վարժարանի բովանդակ հին եւ նոր աշակերտութիւնը։

Գրեթէ յիսուն տարիներու քրտինքը թափուած էր Բոսփորի ափին՝ Միխիթարեան վարժարանին մէջ։ Բնականաբար պատճառ էր եւ Պոլսոյ իր սիրելիներուն փափաքն էր որ այն տեղ իրենց եղբօրը եւ ուսուցիչին վերջին յարգանքի տուրքը մատուցանելու առիթն ընծայուէր։ Մարմինը սաւառնակով Պոլիս կը փոխադրուի։ Միաբանութեան Աբբահայրը Աբեղ. Մեսրոպ Արքեպ. Հապոյեան Հոռմէն, ուր կը գտնուէր Տէկ. Ժողովի մասնակցութեան, կը փութայ Պոլիս քահանայական յուղարկաւորութեան նախագահելու։ Բազմահազար համակիրներու — մանաւանդ աշակերտներու — տխուր թափօրով հանդուցեալին մարմինը կ'ամփոփուի Կաթ. Հայոց Շիշլիի գերեզմանատունը — կից չէրէմին Գերդ. Հ. Համայեակ Ծ. Վ. Համբարեանի, որուն աջ բազուկն եղած էր անոր պաշտօնավարութեան չրջանին։

Հ. Սարգիս Բարոյեան վերջին չառաւիղներէն է բարեկեցիկ եւ բազմանդամ գերդաստանի մը, որուն ալեզարդ նահապետն, երբ ճաշի կը նստէր ընդունելութեան կը գտնէր չրջապատուած եղբայրներէ, որդիներէ, թոռներէ եւ թոռնորդիներէ, որոնք ամէնքը միասին ու համաչուէն գարաւոր ակութին մէջ կ'ապրէին։ Անոր ծնունդը ծըռասոնի մէջ (Սարըղամիշ) 1890 Նոյեմբեր 9ին տեղի կ'ունենայ։ Հայր ու մայր — Մանուկ եւ Ղուսարթ — մկրտութեամբ անոր Պաղտասար կը չարունակէ եւ զայն յաջողութեամբ կը չարունակէ մինչ այս 1910 Հոկտ. 2ին նորընծայ կ'ըլլայ եւ Սարգիս անունը կ'առնէ ու 1912 Մարտ 3ին եռապատիկ ուխտաբերով Միաբանութեան կ'անդամակցի։ Քահանայական ձեռնադրութիւնը Աբեղ. Գրիգոր Արքեպ. Գալուստեանէ Աբրահոմէկ 1917ին Մարտ 2ին կ'ընդունի։ Քաջառողջ է եւ եռանդուն, Աստուծոյ սիրով բորբոքուն եւ պատրաստուած։ Գերպ. Աբրահոյրը 1919ին պինքը Պոլիս կը չղկ վարժարանին մէջ պաշտօնավարելու եւ ուսուցչութիւն ընելու։ Իր սիրած առաքելէն է։ Անձնանուիրաբար գործի կը լծուի, մանաւանդ Հ. Հմ. Համբարեանի չորդորներով աւելի խրախուսուած եւ օրինակէն ոգեւորուած։ Ճաչորսուած կ'ըլլայ մասնակարար, փոխարին, գարար կ'ընէ Տիգրան Ծ. Վ. Գալուստեան եւ մեծաւոր (1952)։ Դժուարութիւններու եւ խոչընդոտներու առջեւ անվեհեր կեցուածքով, պաշտօնականութենէ ու ձեւակերպութենէ կը խուսափի։ Անոր համար գործն է կարեւոր։ Իր մտքին մէջ առաջադիր վեհ նպատակ մը ունի։ Ուժեղ կամքով գոյն կը

© National Library of Armenia

հետապնդէ՝ ոտքս դնելով իր կարողութիւնները եւ զոհելով հանդիստը: Այս է՝ ոդեւին կը ձգտի իրրեւ ճարտար արձանագործ՝ իրեն վստահացուած աշակերտներու միտքը զարգացնել ու սիրտը ազնուացնել: Հայոց դիները Մխիթարեան վարժարանէն պէ՛տք են ելլել ներշնչակ ու կատարեալ արձաններ — աստուածասէր ու գաղափարական մարդ, ազգասէր ու անպարտաւ Հայ: Անձեր, որոնք մարդկութեան եւ ազգին պատիւ բերեն եւ դանոնք բարձունքներ առաջնորդեն: Հ· Բոյոյեան կ'ըլլայ տիպար դաստիարակ եւ յոգնութիւն ծաղրող· զարձեալ՝ չէջահայեաց ոտիկանը բարեկարգութեան, բայց խստութիւնը քաղցրութեամբ բարեխառնած, եւ վարժարանին ուսումնական մակարդակին բարձրացնողն՝ արդիական եղանակներու կիրարկումով: Գրեթէ կէս դար – 46 տարի – իր կոչումին պատնէշին վրայ կը կենայ: Բարեբախտաբար իր նպատակին կը հասնի եւ հունձքը կրնայ վայելել: Դոհունակութիւնը կ'ունենայ տեսնելու աշակերտութիւն մը Պոլսոյ եւ մինչեւ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ՝ իրրեւ բժիշկ ու փաստաբան, ուսուցիչ ու հեղինակ, ճարտարապետ ու ազգային դործիչ եւ որ՝ այսօր դինքն իր հայրն ու խորհրդատուն, նիւթապէս ու բարոյապէս օժանդակողը կ'ողբայ:

Հ· Բարոյեան դրական վաստակ չի կրնար թողուլ: Անոր քահանայական պարտքերուն եւ վարժարանի պահանջներուն համար ժամանակը հազիւ կը բաւէր: Բայց միթէ արժէքաւոր դրքեր չէ՞ն օրինակելի եւ դարդացած աշակերտները:

Հանգի՛ստ յաւիտենական նուիրեալ վարդապետին եւ անխոնջ Դաստիարակին:

Հ· Հ· Ո·

Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎՐԴ. ՄՔՍՔՐԵԱՆ

Լիբանանահայ բոլոր թերթերը սրտի խոր ցաւով գուժեցին Ճիսուսեան Միաբանութենէն բազմարդիւն Հ· Յովհաննէս Վ· Մքսքրեանի մահը, որ տեղի կ'ունենար Բէյրութի մէջ՝ այս տարի Օգոստոս 16ին:

Ներհուն Բանասէրը ծնած է 1888 Մայիս 31ին էրպաս կամ Հէրէկ քաղաքը (Սեբաստիայի կուսակալութիւն), ուր Նախակրթարան կը յաճախէ եւ յետոյ 1902ին կ'արձանագրուի Ճիսուսեան Կարգի Եւդոկիայի վարժարանին աշակերտ: Անոր ընթացքը յաջողութեամբ աւարտելով՝ սոյն հաստատութեան մէջ իրրեւ ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ: Բայց 1910ին կ'անցնի Եւրոպա եւ յաջորդ տարին կը մտնէ Ճիսուսեաններու Ֆրանսական բաժնին հարաւ-արեւելեան (Լիոնի) ճիւղին մէջ: Տասնամեակ մը կը նուիրէ աստուածաւոր ապագայի մը պատրաստութեան՝ սրտի ու մտքի զարդացումով: 1921 Մարտ 19ին քահանայ կը ձեռնադրուի եւ 1923ին կը մեկնի Բէյրութ, ուր կ'ըլլայ խնամոտ հայրը որբերու եւ օդնականն ու բարերարը տարագիր խլեակներու: Ինչպէս այս քաղաքին մէջ, նմանապէս Հալէպ՝ կը հիմնէ վարժարաններ եւ բուռն թափով հայ մանկտիին դաստիարակութեան հետամուտ կ'ըլլայ: Արդէն 1926ին Լիբանանի մայրաքաղաքին մէջ Ս· Յովսէփ համալսարանին Տեսական Աստուածաբանութեան ուսուցչապետ կը նշանակուի: Սակայն հայ լեզուաբանութեան եւ քրիստոնէական-բիւզանդական արուեստի պատմութեան մէջ աւելի հմտանալու եւ խորանալու համար 1929—32 Պարիս կ'ապրի: 1932ին Ֆրանսայի Արձանագրութեանց եւ դեղեցիկ Դպրութեանց ակադեմիային պատուաւոր պաշտօնը կը տատնայ Անտիոքի չէջանին մէջ հիմնուած Սիմէոն Սիւնակեացի եւ Թովմաս Առաքեալի վանքերու մէջ պեղումներ կատարելու: Տարիներ իր արձակուրդները այդ դործին կը զոհէ եւ բարեբախտաբար հետաքրքրական արդիւնքներ ձեռք կը ձգէ: Իր արձակուրդներուն ստիպուած էր պեղումներով զբաղելու, զի Բէյրութի վերադարձէն յետոյ մինչեւ 1951 վերսկիզբ Համալսարանին մէջ Տեսական Աստուածաբանութեան դասերը չարունակելու պարտաղրուած էր: Իսկ երբ 1933ին Արեւելեան Դպրութեանց կաճառը կը բացուի՝ անոր մէջ կը դասախօսէ նաեւ Հայոց պատմութիւն, մշակոյթ եւ լեզու եւ այն՝ մինչեւ իր մահը: Այս դասընթացքներու կիւդ կը սկսի «կիրակնօրեայ հայագիտական ասուլիսներ» մասնակցութեամբ համակիր մտաւորականներու: 1931էն ի վեր կ'ըլլայ Պարիսի Ասիական Ընկերութեան եւ ապա Բիւզանդագիտական ուսմանց Միջազգային Յանձնախումբին անդամ: Քանի մը տարի հայ-կաթոլիկ «Մասիս» չաբաթաթերթին խմբագրական կազմին կը դործակցի եւ հուսկ յետոյ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան կրթական Յանձնախումբին նախագահ կ'ընտրուի: Դարձեալ կը կազմակերպէ հանդէսներ եւ իր պատրաստակամութիւնը սպաս կը դնէ ազդօդուտ իւրաքանչիւր ձեռնարկի: Քահանայ է եռանդուն եւ Հայ է ազդասէր, ուր կրնայ մարդկութեան եւ հայութեան օգտակար ըլլայ՝ հոն է սիրով:

Հ· Մքսքրեան թէպէտ դասաւանդութիւններով եւ ուրիշ բազմապիսի դործերով բեռնաւորուած, կը կտակէ յոդուածներ եւ դրքեր, որոնցմէ յիշենք *:

Ա· ՀԱՅԱՆՊԱՍ ԲԱՐՈՋՈՒԹԻՒՆ

Chronique: Les Réfugiés Arméniens de Syrie-Liban (Revue des Etudes Arméniennes, IX, 1924).

Les Réfugiés Arméniens (Missions Catholiques, 1925).

Les Réfugiés Arméniens d'Alep (Missions Catholiques, 1926).

---

* Հմմտ· պրակ «Բարելինական հանդիսութիւն նուիրուած Հ· Ց· Վ· Մքսքրեանի հայագիտական դործունէութեան յիսնամեակին» Պէյրութ 1962, էջ 5—8:

Notes sur les Arméniens en Syrie et au Liban (Lettres de Fourvière, 1928, Lyon).

Les Réfugiés Arméniens (Bulletin de l'Oeuvre des Ecoles d'Orient, 1930).

Trois articles dans les Relations d'Orient—Lyon—Beyrouth, 1927—1933.

Huit longs articles: Un tableau de la diaspora arménienne (Proche-Orient Chrétien, Jérusalem, 1956—1962).

Այս յօդուածաշարքին առաջին մասը մասամբ հայերէն թարգմանուած է «Մասիս»ի մէջ, Մաւուել Վ· Պաթագեանի կողմէ:

Բ· ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

«Fréderick Cornwallis Conybeare . . .» de Louis Mariès dans Mélanges de l'Université Saint Joseph (= MUSJ), 1927.

«Codices Armeni Bybliothecae Vaticanae» du Cardinal Eugène Tisserant (MUSJ, 1929).

«L'illustration du roman de Barlaam et Josaphat» de S. Der Nersessian (MUSJ, 1938).

«La Voix des Monuments» de G. de Jerphanion (MUSJ, 1939).

«Les miniatures du manuscrit syriaque No 559 de la Bibliothèque Vaticane» de G. de Jerphanion (MUSJ, 1944—1946).

«Penché sur les manuscrits arabes» (en russe) de I. Kratchkovsky (MUSJ, 1944—1946).

Պատմական ճշդում մը արեւելեան հարցին շուրջ յօդուածի մը մասին (Ազեխիֆ, 1944, էջ 77—78):

«Bilan de l'Histoire» Ռընէ Կռուսէի (Մասիս, 1947, 5 յօդուած):

«Հայաստանի Պատմութեան Շրջանները» Գ· Գիւզալեանի (Մասիս, 1947, 2 յօդուած):

Պրոֆ· Ստ· Լիսիցեանի յիշատակին, մասնաւ առիթով (Մասիս, 1947, Մարտ 5):

Մշակութային սուգեր եւ լուրեր (Մասիս, 1947, Ապրիլ 30):

«Histoire d'Arménie» Ն· Ադոնցի (Մասիս, 1947, 2 յօդուած):

Ազեխս Ահարոնեանի յիշատակին, մասնաւ առիթով (Մասիս, 1948, Յունիս):

Հայագիտական հունձք (Ազդարար, 1951—2, 2 յօդուած):

Գարեգին Ա· կաթողիկոսի «Ցիշատակարանիք Ձեռագրաց» եւ յարակից խնդիրներ (Ազդարար, 1952, 3 յօդուած):

© National Library of Armenia